

Een oehoe aan de Westersingel: voorbode van een opmars?

Kees Moeliker [nieuwe directeur, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; moeliker@hetnatuurhistorisch.nl]

Garry Bakker [ecoloog, Bureau Stadsnatuur; bakker@bureaustadsnatuur.nl]

André de Baerdemaeker [ecoloog, Bureau Stadsnatuur; debaerdemaeker@bureaustadsnatuur.nl]

Vanaf de vierde verdieping van een statig kantoorpand aan de Westersingel staan vier volwassen mannen oog in oog met een enorme uil. Het is een oehoe (*Bubo bubo*), die met samengeknepen ogen stoïcijns de door kraaien en eksters veroorzaakte commotie om hem heen negeert. Het is aan de oplettendheid van Hans Treurniet, bewoner van de Westersingel, te danken dat de oehoe nu op de Rotterdamse vogellijst staat. Rond koffietijd op 16 februari 2015 belde hij Het Natuurhistorisch met de melding: "Er zit een grote uil in de boom voor mijn huis." De museumconservator vermoedde een bosuil (*Strix aluco*) – een soort die hij lang niet meer gezien had in het stadscentrum – en ging even kijken. Tot zijn verbazing zat hoog in een sierlijke atlasceder (*Cedrus atlantica*) een oehoe. Direct mobiliseerde hij de ecologen van Bureau Stadsnatuur en even later stonden de auteurs op de vierde verdieping oog in oog met de reusachtige vogel. Terwijl de uil nauwlettend werd geobserveerd en besproken, kon geen van de aanwezigen zich een eerdere oehoe op Rotterdams grondgebied heugen. Kees schreef later in NRC: *'De laatste keer dat ik er een zag, was in het Zuid-Turkse Taurusgebergte en ik moest er een halve dag voor klimmen. Nu krom ik er drie trappen voor op, in mijn eigen stad. Het is de eerste oehoe die sinds mensenheugenis in Rotterdam is opgemerkt.'*

Gestage opmars

Met een lichaamslengte van zo'n 70 centimeter is de oehoe de grootste Europese uilensoort. In Nederland was de oehoe eeuwenlang afwezig, maar uit archeologische opgravingen weten we dat de soort in ieder geval van ca. 5500 voor Christus tot de 13^e eeuw AD in ons land te vinden was (Van Wijngaarden-Bakker 2007).

Dankzij succesvolle herintroductieprojecten in Duitsland neemt het aantal oehoes in Europa nu weer toe. Als gevolg daarvan wordt sinds 1997 weer gebroed in Nederland. De primeur was de vondst van een nest met jongen in de ENCI groeve te Maastricht (van den Berg & Bosman 1999). Sindsdien is de soort aan een gestage opmars in ons land bezig die in 2014 piekte met 16 wilde broedparen. Het zwaartepunt van de verspreiding van broedende oehoes ligt nog altijd in Limburg en in de Achterhoek, rond Winterswijk. Dat houdt verband met de aanwezigheid van groeves, waarvan de steile wanden voorzien in een aantrekkelijke nestplaats, en de aanwezigheid van bos. De oehoes van Winterswijk werden landelijke beroemdheden toen er webcams bij de nestlocatie werden geplaatst. Meer dan een miljoen mensen volgden het wel en wee van de vogels in de steengroeve via de website beleefdelente.nl.

▲ Toegesnelde vogelaars bewonderen de reuzenuil vanaf de straat. (Kees Moeliker)

Knuffeluil

De populariteit van oehoes kent ook een keerzijde. De vogels worden in toenemende mate als huisdier gehouden door, ongetwijfeld goedbedoelende, liefhebbers. Er is handel in oehoes. De prijs ligt rond de 300 - 350 euro per vogel en in 2008 en 2009 werden door de Dienst Regelingen van het Ministerie van Landbouw respectievelijk 172 en 187 'vergunningen' (EG-certificaten) afgegeven (van Kreveld & Roerhorst 2010). Gekooide oehoes ontsnappen geregeld en de soort staat zelfs in de top drie van ontsnappingen: in 2009 waren dat 17 individuele vogels – een stevige toename in vergelijking met 1992-1996 toen vijf ontsnappingen gemeld werden (van Kreveld & Roerhorst 2010). Steeds meer veldwaarnemingen van zowel Europese, als Amerikaanse oehoes (*Bubo virginianus*) met ringen en riempjes om de poten bevestigen die trend. Een aantal ontsnapte oehoes weet zich goed in het wild te handhaven en komt zelfs tot broeden, soms gemengd met wilde soortgenoten. Deze her en der rondzwervende voortvluchtigen vertroebelen het beeld dat we kunnen krijgen van de omzwingingen van wilde exemplaren. Bovendien kunnen exotische oehoes op deze manier vreemd genetisch materiaal in de Midden-Europese oehoebevolking brengen. Los van deze kopzorgen waar biologen mee worstelen wijzen krantenkoppen met de kwalificaties 'terror-oehoe' en 'knuffel-oehoe' op een ander probleem dat door deze dieren teweeg gebracht wordt. In sommige gevallen zijn oehoes door mensen grootgebracht. Deze vogels zijn vaak *imprinted*, een Engelse term die aanduidt dat de uil als klein kuiken heeft geleerd mensen te zien (en te vertrouwen) als soortgenoten. Een dergelijke oehoe zal mensen de rest van zijn leven als gelijken behandelen.

▲ De oehoe van de Westersingel beantwoordt de blik van zijn bewonderaars onbewogen. (Garry Bakker)

▲ De oehoe die op 17 februari 2015 in Poortugaal opdook is een ander exemplaar. (Niels Godijn)

Wilde oehoes zijn doorgaans schuw en overwegend 's nachts actief. Overdag actief rondvliegende oehoes die bewoond gebied opzoeken zijn bij voorbaat verdacht, en mogelijk gevaarlijk. De 'terror-oehoe' van Kwadijk, die meer dan vijftig mensen verwondde, is daar een goed voorbeeld van. De vogel vloog, vermoedelijk toenadering zoekend, van hoofd tot hoofd. Uiteindelijk werd de onbegrepen uil in de kraag gevat, tot grote opluchting van de dorpsbewoners.

Mannetjesputter

Als grote uil is een wilde oehoe in staat tot het vangen van grote prooien. Wassink & Hingmann (2010) deden onderzoek aan de prooien van 'onze' uilen in het Nederlands-Duitse grensgebied, inclusief die van Limburg en Winterswijk. Zij verzamelden 4918 prooiresten bij oehoenesten en brachten de kadavers op naam. De houtduif (*Columba palumbus*) deed, met 37% van alle gedetermineerde prooidieren, dienst als voornaamste voedselbron. Stadsduif (*Columba livia*) prijkte als tweede op het scorebord. Bruine rat (*Rattus norvegicus*), egel (*Erinaceus europaeus*) en zwarte kraai (*Corvus corone*) maakten de top vijf compleet. Naast bovengenoemde prooisoorten aten de oehoes verder zo'n beetje ieder dier dat minder dan drie kilo weegt.

Een oehoe is een mannetjesputter die er niet voor terugdeinst ook andere roofdieren te grazen te nemen. Dat bleek uit de vondsten van een jonge vos (*Vulpes vulpes*), een buizerd (*Buteo buteo*) en intrigerend genoeg vier huiskatten (*Felis catus*) - drie in Nederland en één in Duitsland. Ook elders in Europa ontspringen roofvogels en uilen de dans niet. Gejo Wassink & Rob Bijlsma (2006) beschrijven het fenomeen uitgebreid in *De Takkeling* en komen op de proppen met een indrukwekkende opsomming, met Zearend (*Haliaeetus albicilla*) als klapstuk. De oehoe neemt de rol van toppredator in de Nederlandse natuur op zich en het is interessant te blijven volgen welke gevolgen de toename van de reuzenuil heeft voor andere roofdieren en hun prooien. Of er zicht is op verdere toename van oehoes is ook een nog openstaande vraag, maar met zo'n gevarieerde dieetkeuze lijken oehoes overal aan de kost te kunnen komen. Bovendien zijn wilde oehoes zeer mobiel.

Mobiel

Omdat er behoefte ontstond aan meer inzicht in de bewegingen van onze oehoes, werd besloten onderzoek met zenders te verrichten (Wassink 2014). In Zuid-Limburg werden in de periode 2008-2013 twaalf juveniele vogels van een zender voorzien en gevolgd terwijl zij al jagend de hele provincie rondzwierven.

Ook werd duidelijk dat de exemplaren in de omgeving van Maastricht geregeld de stad invliegen, tot het Vrijthof aan toe, om slapende stadsduiven van gevels en balkons te plukken. Eén in augustus 2013 van een zender voorzien exemplaar vertrok uit Zuid-Limburg waarna 150 kilometer verderop in Frankrijk het contact met de zender werd verloren. Een 'beleefde-lente-oehoe' vloog eerst via Groenlo naar Vorden en Deventer, om vervolgens zuidwaarts te keren en tot in december bij Doetinchem te bivakkeren. Na wat omzwervingen ging hij via Hoogeveen naar het Sauerland in Duitsland. Van daaruit vloog de vogel in één nacht (!) 70 kilometer terug in noordwestelijke richting met als eindpunt een bosgebied bij de Duitse plaats Dorsten. Bovenstaande voorbeelden geven aan dat de mogelijkheid van het verschijnen van wilde oehoes op onverwachte plaatsen dus niet moet worden onderschat.

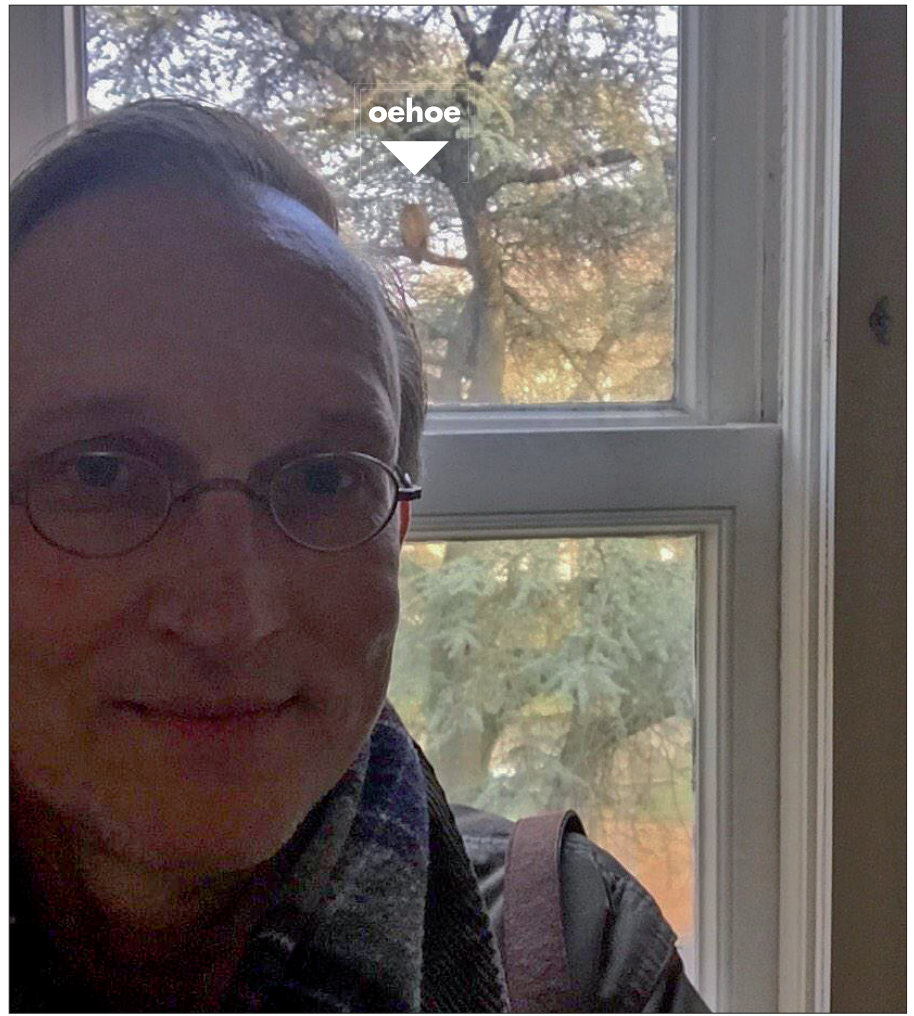
Haagse nachten

Het vlakke bosarme en verstedelijkte Zuid-Hollandse polderland was tot voor kort nog buiten bereik gebleven van oehoes. In 2011 en 2012 verscheen er plots met enige regelmaat een exemplaar op een van de ministeries, pal langs de Utrechtsebaan in Den Haag. Een nestkast op het dak bood onderdak en de vogel, vermoedelijk een mannetje, liet tijdens Haagse nachten geregeld

een kenmerkend donkerbruin 'oehoe' weerklinken. Curieus genoeg leek deze vogel aangetrokken door een gekooid vrouwelijk exemplaar in een naastgelegen parkje. Een onmogelijke liefde, maar het aangrenzende Haagse Bos en de stationsomgeving pal voor zijn neus kunnen ook hebben meegespeeld in zijn langdurige verblijf; aan duiven en andere prooidieren geen gebrek.

Oehoe-selfie

In deze context bezien is het verschijnen van de Rotterdamse oehoe aan de Westersingel beter te duiden. Na nauwgezette observatie van ruim een uur concludeerden de auteurs dat de Rotterdamse oehoe best wel eens een wilde afkomst zou kunnen hebben. Het dier vertoonde geen tekenen van een leven in gevangenschap, zoals ringen of riempjes aan zijn poten. Niettemin nam een der auteurs nog diezelfde dag contact op met Diergaarde Blijdorp. Het bericht uit de Diergaarde was echter gunstig: "Onze drie oehoes zaten vanochtend keurig op stok in hun volière" meldde opper-oppasser Harald Schmidt. Erop vertrouwend de eerste oehoe van Rotterdam afdoende gedocumenteerd te hebben keerden de auteurs – na het nemen van de onontkoombare oehoe-selfie – terug naar het museum. De rest van de middag werd de vogel door het regionale vogelaarsgilde bewonderd en gefotografeerd en in de avond zagen ruim dertig vogelaars de oehoe geruisloos de schemerende stad in vliegen. Sindsdien ontbreekt, ondanks uitgebreid zoeken, ieder spoor van de Westersingeloehoe. Opmerkelijk genoeg werd de volgende dag opnieuw een oehoe in de regio ontdekt. De Poortugaalse vogelaar Niels Godijn stuitte op zijn ochtendronde op een rustend exemplaar in Bos Valckesteyn, hemelsbreed 7,5 kilometer van de Westersingel. De vogel werd ook nu opgemerkt aan de hand van alarmerende kraaien. Op basis van de foto's, geschoten door toegesnelde vogelaars, leek ook deze vogel ongeringd. Bovendien bleek het op basis van unieke details in het verenkleed om een ander beest te gaan. Om de aaneenschakeling van toevalligheden compleet te maken verscheen er op dezelfde dag als de Poortugaalse vogel een oehoe in de binnenstad van Utrecht. Vergelijking van foto's wees uit dat ook dit weer een ander exemplaar was. Het was vermoedelijk deze vogel die op 2 maart 2015 als raamslachtoffer eindigde in de wijk Kanaleneiland.

▲ De onontkoombare oehoe-selfie. (Kees Moeliker)

Er bleek een ring om de poot te zitten die wees op een herkomst uit gevangenschap in Duitsland.

Voorbode

West-Nederland, bereid u voor. De oehoe komt eraan. Het patroon van eenzame voorbodes in het vroege voorjaar komt overeen met de intrede van de soort in het zuiden en oosten van het land. Waarom zwervende oehoes juist in het vroege voorjaar opdiken is onduidelijk. Voedselgebrek aan het einde van de winter kan een verklaring zijn; egels zijn nog niet uit hun winterslaap en andere soorten kennen dan vaak lage aantallen. Een andere verklaring is de start van de paartijd, waarbij territoriale mannetjes hun territorium feller dan ooit verdedigen en schonen van indringers. Aangezien ook kannibalisme de oehoe niet vreemd is, is het goed voor te stellen dat jonge ongebonden oehoes en ontsnapte kooivogels in die periode geschrokken naar het westen vluchten. Wellicht is het daarom nog slechts een kwestie van tijd tot het eerste broedpaar zich in de Randstad vestigt. We zien ernaar uit en tegen die tijd zullen we u waarschuwen, zodat u de kat binnen kunt houden. ◀

Literatuur

- Kreveld, A., van & Roerhorst, I. 2010 - Roofvogel- en uilenshows in Nederland, een inventarisatie – rapport, Bureau Ulucus, pp 1-44
- Berg, A.B., van den & Bosman, C.A.W. 1999 - Zeldzame vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 1 - GMB Uitgeverij, Haarlem & KNNV Uitgeverij, Utrecht
- Wassink, G., 2014 - Dispersie van jonge Oehoes in beeld gebracht met satellietzenders en GPS-loggers - Limosa 87: 91-98
- Wassink, G., Bijlsma, R.G., 2006 - Predatie van roofvogels en uilen door Nederlandse en enkele Noordrijn-Westfaalse Oehoes *Bubo bubo* in 2002-06 - De Takkeling 14: 236-250
- Wassink, G. & Hingmann, W., 2010 - Het dieet van de Oehoe in Nederland en enkele aangrenzende gebieden in Duitsland - Limosa 83: 97-108
- Wijngaarden-Bakker L.H. van. 2007 - Is er een verleden voor de Oehoe in Nederland? - Uilen Nieuwsbrief 2007: 17-19